

VERS PRÓZÁBAN

CSONKA MARGARÉTA

Lángzöld rongyokba pólyáltan a város szíve alig rebben.
Csönd és ájulás. Fojtott zümmögés a jázminfényű égen.
Avítt szirénák rekedt jajgatása eget verő hullámverés.
Idecsattog a hajnali vonat. Szűz Mária a tenyerébe néz.
Május-szép erdőben bombák csicseregnek.
Pillám alatt elhagyott kertemben
rendekben bőbiták remegnek.
A szomszédban szirénázni kezd a kutya, szörnyet szült sze-
gény . . . Májusi gyilkos csattanás. Zihál a csönd. Vacogó ké-
pek a falon. Kriptává mélyül a lakás. Vészscsengők, félre-
vert harangok tremolója fejemben szüntelen. Jönnek . . .

Sarokbaszorított
hazátlan siralom
én hazám, én otthonom!

Tépett csönd pólyáiban a város szíve alig rebben.
Ne nézz május kékfajansz egére! Jönnek, jönnek . . .

Szabadka, 1999. május 12.

ELUTAZÁSOK

A túloldalon állt a vagon,
egy asszonyt láttam
az ablakában, az ablakon,
lehajtott szobor fejét
mély sötét vette körül,
ez a nő tán sosem örül,
december volt és tizenegy,
Budapest – örülj,
intettem neki boldogan,
visz az élet, feldobott,
mint csillagot az est.
Nem mozdult, sűrű hajában
fésű zöldellett lágyan,
ó, sötét, messzi Bukarest!

Én magam voltam akkor ott,
messze túl, a túloldalon,
ki soha meg nem érkezik
s mindig mindentől távolabb.

Budapest, 1992. december 11.

BESZÉLGETÉS RIGOBERTÁVAL

Jó reggelt, mama, ez az első, amit mondok reggel, ezután, még mindig csukott szemmel, megkeresem Rigobertát. Apró kezeit mindig ölelésre tartja, szeme lehunyva, szája összecsuicsörítve, talán még alszik, vagy csak úgy tesz, mintha aludna? Mindenesetre magamhoz szorítom az én hallgatag beszélgetőtársamat. Látod, mondom, újra nagyon hamar beállt a tél (a hideg mindig túl korán érkezik, mint sokszor a halál), ma már az első hó is leesett, ó, én szeretem ezt az elvarázsolt világot. Te ilyen még úgysem láttál, mert ott Núbiában, ahonnan jöttél, nincs havazás. Visszavágyakozol oda? Azért vesztetted el a szavaidat? Majd holnap magammal viszlek, jól bebugyolállak a báránka prémjébe, vagy a vadnyúl közelebb áll hozzád? Tudod, kicsi koromban (akkor még nekem is szüntelen ölelésre állt a karom) Szűcsék laktak a szomszédban, ugyan-

abban a házban, mi a gang utca felőli végében, ők a közepén. A mi szobánkban mintha mindig be lett volna spalettázva, szétolvadtak a bútoraink a sötétségben, míg az ő konyhájuk – középen a hatalmas szűcsasztallal, a halványzöld mosdóval s fölötte a falon az esztergályozott ráámájú kerek tükörrel – konyhájuk a reggeli nap fényáradatából tündöklük ide. Az irhabőr jó szaga (nekem ez jó szag!) összefonódva az akácméz illatával – a méz a fehér üvegtányérka szivárványos képeire csurgatva, elém téve minden reggel – a legkorábbi emlékeim közé tartozik. Péter bácsi, a szűcs, vörös hajú ember volt, erős karján csak úgy lángolt a sok szeplő a sűrű szőr között, ahogyan a bundákat szabta. Felnőttkoromban hallottam, hogy életben maradását, mint az apám is (akiről semmilyen képem nem maradt) a tyúktól padlásán töltött téli éjszakáknak köszönhette.

Később elkerültünk abból a házból egy másik gangos házba (apám sehol sem találta helyét), ahol három asszony lakott együtt, három generáció, a férjeiket isten tudja, hová sodorta el a háború. Egy napon kórusban sírni kezdtek, mintha egy láthatatlan szörnyeteg karmester beintett volna ébenfa pálcájával, sírtak, zokogtak és csomagoltak a karmester csapkodásaira. Menniük kellett. Elővezették jó lovukat, fölpackolták szekerüket, végül, a kapu kulcsát ránk bízva, ők is föl-kászálódtak nagy nehezen. Csodálatosan megnőttek, vastagok és merevek lettek, mert nyári ruhájukra felöltötték az őszit, meg a télit is. A kövesúton bekapcsolódtak a gyászos lassúsággal vonzóuló kocsiláncba. Ettől kezdve, esténként, elalvás előtt öltözködni kezdtem. Minden létező ruhácskámot magamra öltöttem, s félttem. Rigoberta, nem győztél csodálkozni a múltkor – láttam, hogy titokban kilestél pilláid alól – amikor egymás után szedegettem ki a hátizsákból meg a fekete utazótászából a legfontosabb dolgaimat, az ollómat, a gyógyszereimet, a piperémet, kedvenc kanálkáimat, a gyapjúzoknit . . . te jó isten, akkor is bokavédőt viseltem a klumpában! Mi lenne a képekkel a falon, a csipkés lámpáimon fészkelő kínai madarakkal, a koffernyi fotográfiával, könyveimmel, szürke rózsás mokaécsészéimmel, anya arany keretes ifjúkori képeivel, tükrös szekrényeimmel, melyek a kelő nap sugarait küldözgetik egymásnak, és a tuskóimmal, borostyánfenyőmmel a kertben és szárnyas kis lakóival mi lenne? Színes kavicsaimról, gyöngyeimről nem is szólv. Négykilós írmasinámtól hogyan tudnék búcsút venni? Rigoberta, mondd meg, hogyan tudnék elszakadni e földtől, ahová sok éven át

visszavágytam? Ott azt mondtam, tanya, és láttam a hólepte szántók végén a pici házakat sárga pontablakkokkal. Azt mondtam, tiszavirág, és hallottam a jegenyék szüntelen sóhajait a folyóparton, ahol őseim halásztak, láttam a hajnal arcát fölsejleni a folyó fekete fényű vizén. Azt mondtam: halászkirály, és máris előttem ült a szoboreMBER, csónakjával egybeforrvá, arcán a vízről visszaverődő fényhullámok táncoltak. A ponyván hevertem, a nádfüggöny mögött, a felhőket kísértem, az elúszó madarakat, és borzongtam a gyümölcsök áldott illatától a forró szélben. Majd ha nagy lesz a hó, szánkózunk igazi nagy csengős szánkóval, a lovak prűszkölnek, talpunk alatt forró téglas nagy subákban ülve átkiált hozzám a szoboreMBER, túlzengve a nádas beszédét. Ezért szeretem a telet. Az ígélet szétfoslott, mint őszi köd a déli órákban, de én akkor boldog voltam . . .

Rigoberta, eltéptek anyádtól, mindentől, ami természetes és kedves volt neked. Ezért nem akarsz rám nézni? A tüzes sivatag helyett havas buckákat kínálgatok neked. Ne félj, majd én melegítelek. Akiről elneveztelek, nem fekete bőrű volt, mint te, hanem indián. Számúzték hazájából, családját kiirtották, de ő kedves, vidám, nevetős arcával járja a világot, és beszédeket mond népéért. Rigoberta Menchū-ra gondolok.

Amikor kicsomagoltam, olyan volt, mintha visszakaptam volna ezt a házat, ahol régóta vendégségben élek. Visszakaptam a várost fényes és sötétlő napjaival, a folyókanyarban nyugvó halász őseimet. Mintha szülőfalum ismert templomszobrai is felém lépkedtek volna, a harangkongást uszályként vonszolva maguk után. Mintha a mama fejfája is újra az enyém lenne a borostyánkoszorúval és a vöröslő méccsessel. Vissz tértem, de a honvágy nem múlt el . . .

Majd holnap kiviszlek az örök-álm kertjébe. A bundám zsebében, vagy jobb szeretnél a gelebemben? Ilyet még úgysem láttál, nálatok másmilyen a halottak városa. Minálunk a kőrózsák és a harsonás kőangyalok remegnek ilyenkor a Pannon-tenger havas hullámaiban.

Szabadka, 1998 októberében

RÓZSAFA VIRÍT . . .

Az óvóhely fala kormos, benn félhomály. Apró asztalkán néhány bögre, egy csomag Frank kávé, a falipolcon három pléhdoboz áll. A

falon „ivóvíz” felirattal kicsi csappal bádogtartály. A petróleumlámpa fényétől tán egy árnyalattal sötétebb lesz a homály. Egy plakáton aligpiros betűkkel fáradt útmutatás, hogyan és mit kell tenni e helyen. Egyik sarokban batyuba rakott pokrócok, vacogatók a nappalok és éjszakák az ilyen szobácskában. Valahonnan régi-szép szerelmes dalok hullámanak, reszkető hangon énekelve szól a gramofon: „Ez lett a veszünk . . .”, „Rózsafa virít . . .” Milyen kevéske kell a túléléshez vagy a túl nem éléshez. Összerándul a gyomor, remeg a plafon, dobog az ember sarokba szorítva; magához húzza gyermekét, csicsíjja-bubújja, megjön az apuka, minden újra jóra fordul, a szirénák zenélnék, s hallod? Szól a gramofon . . . Hogyan mondja? Fogyni szeretne asszonyom? Jöjjön át hozzánk egy kevéske idegcsiklandozó háborús turizmusra. Ó, nálunk csöndesek a Nemzetközi utak, mint az ötvenes évek elején, amikor egy-egy jármű olyan sokáig zengett, mint a megpendített húr, szordínóval persze, s közben hallani lehetett a pipacsok nyílását a kora nyári szélcsöndben . . . Mihelyt friss erővel fölsírnak az avított szirénák, föltámad a vihar előtti csönd és a bibliai sötétség, amibe, ha nem vigyáz, beleütheti a homlokát. A gyomra zöldszilva lesz, nem létezik papucsmozi, mert a feszültség és az elektromagnetizmus csak az emberben kering, nincsen gramofon, ami túlbőghetné a szirénák mulatozását, nincsen meleg Frank kávé vagy forró teácska, amit megkísérelhetne lenyelni . . . Három nap elegendő lenne a fogyókúrára, a hamuzöld arcszínt ingyen mellékeljük, közben elszórakozhatna a füle csengésével, vészcsengői egyfolytában szólnának, ez ellen az Ohropax sem segít, mert úgyszólván a belső, a legbelső füléről van szó . . . Arról hallgat a prospektus, hogy mifelénk kimentek a divatból az óvóhelyek, különösen a kormos falúak. Önöknél is csak a múzeumban mutogatják ezeket. Láthatna derékba tört hidacs-kákat a vén, radioaktív folyón, ami különben passzív marad jó időre, mert nem hajókázható, egy kevéske szerencsével a lövedékek villámlását is láthatná a szomszéd ház fölött, történelmi pillanat! És a nagy csattanásokat el ne szalassza! Találkozhatna a sárgabarack és tavaszöld arcú anyákkal, akik igencsak jól megkarcsúsodtak fiaik megégettetése hírére! A kollektív büntetés autentikus áldozataival kerülhetne szembe útonútfélen. S minden reggel a rózsás újjú hajnal ébresztené szirénabúgással felár nélkül. De füle, a legbelső, a vészcsengők és félrevert harangok ellenére azonnal regisztrálja az újabb, mély zümmögést, úgy is mondhatnánk, iskolázott lett . . . a hallása hihetetlenül kifinomult e néhány

nap alatt, s azonnal jelzi a közeledő veszélyt, jóval a légiriadó előtt. A körmét együtt rághatná a gyermekével.

Természetesen akadnak szép számban fenegyerekek, akik gyakorlottak és edzettek a háborús veszélyben, kártyapartiznak, körülúszkálják a tóban Csipkerózsika álmát aluszó bombáskát, habos kávét szürcsölnek a baldachinok hűvösében (na, nem Frank kávét!), moslékzenét ordíttatnak, amennyiben a feszültség engedi . . .

Megtudhatja, asszonyom, a pléhkoporsók titkait, mert a beígért hősi halott a temetése másnapján hazatelefonál, anyám, jövök haza . . . Áll a bál, mire hazatalál, asszonyom, karcsú lesz és sudár, és új, veszélyes kalandra kész . . . Otthon majd az erkélyen ülve a lány esti légben elromantizálhat, dúdolgatva az óvóhelyen hallott bunkerzenét: „Rózsafa-virít-az-ablakom-alatt,-néked küldöm-minden-levelét . . .”

GYEREKKORI EMLÉK NAGYANYÁMRÓL

Nagyanyám kézen fog – mindig meleg volt a keze –, gyere velem, mondja, mutatok valamit. Köténye apró fehér pöttyökkel hintett, ez volt a legvidámabb ruhadarabja. Kendermagos, mint a tyúkokcsáki. Vezet a széles falusi utcán, meleg por száll föl lépteink nyomán. Minden sarkon kút csacsog, én olykor beleállok a folyókába, iszunk a tenyerünkből. Vastag szemüvegére ráillesztette sárgászöld napüvegét, melyen át barnák lettek a fellegek, a fák.

Az állomásnál átvágunk a síneken; hirtelen sietve lépdél; az akácok zöld-szürkén porosodnak; elhagyjuk a márványpalotákat a gesztenyefák alatt; egy hím madár dobol valahol; apró halmok között bukdácsolunk; nagyanyám fullad. Jaj, Márika, Mihályka, Lukácska, Ellácska! De meg köllött venni a rojtos, sötét virágos kendőket, mákhajszín ládikókat! Csontocskáitok közel egymáshoz; titeket keresgéllek majd utolsó órán. Fürgén tépdesi a füvet a kicsi halmokról, egyiktől a másikig siet, én segítenék neki, bogáncs, vadmuhar szaggatja ruhácskám, a madár még hangosabban pergeti dobját; vastag nyelvű gyíkok futkosnak a fák, alattuk kazlakban ág-alom, nagyanyám keze csupa piros, a száraz gallyakra rogy . . . Itt vannak az én kicsikéim, de hol az én szép fülüm, íves szemöldöküm, dús, sötét hajúm? Hol az én szelíd agami madaram, akit fölneveltem, hol nyugszik, mely fénytelen földben, megsiratlan hantban? Nagymamam, menjünk, szomjas vagyok, húzom köténye szé-

lét, de nem hallja, zsebében keresgél, aztán a blúzába nyúl, kettébehajtott levelezőlapot húz elő, halványcímet színűt, tizenhat fillérest, zöld bélyegűt, halovány tintával írottat. Az ágacok száradó lombja mögött skarlátra vált az ég, a levelek csörögnek, nagyanyám nem is néz az írásra, nem is látná, mert öreges arcán (csak most vettem észre, hogy már nem fiatal) egyfolytában csordogálnak a könnyek, fönnhangon deklamálja, mint a régen tanult iskolás verseit szokta. Kedves szüleim, kelt Battonya, 1944. évi február hó 26-án. Tudatom magukkal, hogy a küldött csomagot pénteken este megkaptam. Egy napot késett, a születésem napja után kaptam meg, de így is jókor jött. A pénzt is, a tizenöt pengőt megkaptam, vagyis a csomagból nem hiányzott semmi sem. – Nagyanyám áhítattal mondja tovább. – Nagyon köszönöm, hogy küldtek csomagot. Nem is kérek, csak egy hónapban egyszer. Most meg is kérném magukat, hogy József-napra küldjének újra, de úgy adják fel, hogy a nevem napjára megkapjam. Ha tudnak, süssenek egy pár darab fánkot. Úgy megkívántam már egy kicsit, mivel a többi katonák is kaptak farsangra. És mákos patkót és rétest is többet küldjének mint most. Itt még mindig nagyon hidegek vannak. Előreláthatólag húsvétra megyek haza, előbb nem. Most már nem is tudok mit írni. A hegedűmre vigyázzanak. Sokszor csókolja magukat fiuk, Jóska . . .

Nagymamam, ne sírjon, menjünk, és húzom, vezetem ki a tüskéből, pedig nem is tudom, hol van az a Cserkész utca három. Zsebébe nyúl, mákos kiflit ad nekem, csodálkozik, mert péter-páli almát gondolt a zsebében . . .